

Pakiet Witold Gombrowicz

dla szkół ponadpodstawowych

Drodzy Nauczyciele,

Zapraszamy do zapoznania się z materiałami do wykorzystania podczas lekcji języka polskiego.

Pakiet zawiera materiały na temat emigracji Witolda Gombrowicza. Odnajdą tu Państwo treści z wystawy, uzupełnione o dodatkowe materiały, pomocne w poszerzaniu wiedzy na temat emigracyjnego aspektu życia i twórczości pisarza.

Z pakietu można wybrać dowolne informacje do analizy podczas zajęć.

Spis treści

Część I Witold Gombrowicz – emigrant	2
Cytat z <i>Dziennika</i> jako motto wystawy stałej Muzeum Emigracji w Gdyni	2
Gombrowicz na emigracyjnym szlaku	3
Dworzec Morski w Gdyni miejscem nowych początków - upamiętnienie Witolda Gombrowicza	5
Propozycja wykorzystania materiałów na lekcji	6
Część II Materiały dodatkowe	7

WITOLD GOMBROWICZ – EMIGRANT

Cytat z *Dziennika* jako motto wystawy stałej Muzeum Emigracji w Gdyni

„Dziś nie mieszkacie już w Polsce, ale za to Polska silniej w was zamieszkała – to Polska, którą określić należy jako najgłębszą ludzkość waszą, urobioną pracą pokoleń”.

“Today, you no longer live in Poland so Poland resides more forcefully in you and it should be present in you as your deepest humanity, the polished work of generations.”

Witold Gombrowicz
„Dziennik”, 1953 r.
Diary, 1953

Dziś nie mieszkacie już w Polsce, ale za to Polska silniej w was zamieszkała – ta Polska, którą określić należy jako najgłębszą ludzkość waszą, urobioną pracą pokoleń.

Witold Gombrowicz,
Dziennik, wpis z 1953 r.

W 1953 r. Witold Gombrowicz zamieścił w *Dzienniku* notatkę, która stała się mottem wystawy stałej Muzeum Emigracji w Gdyni: *Nie mieszkacie już w Polsce, ale za to Polska silniej w was zamieszkała – ta Polska, którą określić należy jako najgłębszą ludzkość waszą, urobioną pracą pokoleń.* Przyjęcie perspektywy zewnętrznej jest szansą, aby sięgnąć poza płytki narodowy rytuał i odkryć najbardziej fundamentalny sens polskiej kultury – to, co stanowi jej wkład w historię ludzkości i zachowuje aktualność niezależnie od miejsca i czasu. Emigracja jest zatem okazją – okazją, którą trzeba dopiero wykorzystać – do mniej odruchowej, a bardziej przemyślanej i dojrzałej afirmacji polskości.

Gombrowicz na emigracyjnym szlaku

29 lipca 1939 r. w dziewiczą podróż z Gdyni wypłynął statek MS Chrobry, mający kursować do portów Ameryki Południowej. W kabinie nr 17 podróżował wówczas Witold Gombrowicz. Wybuch wojny sprawił, że statek nie powrócił już do kraju.

Gombrowicz tak opisał to zdarzenie w *Trans-Atlantyku*:

Aż tu Czesław do kajuty naszej (bo wciąż na statku mieszkaliśmy) z gazetą wpada: "Wojna dziś, jutro wybuchnąć musi, nie ma rady! Owoż kapitan rozkaz wydał, aby jutro statek nasz wypłynął, bo choć do Polski już się nie przedostaniemy, to pewnie gdzieś do Anglii, Szkocji brzegów dobijemy". Gdy to wyrzekł ze łzami w objęcia sobie padliśmy i zaraz na kolana padliśmy, pomocy Bożej wzywając i Panu Bogu się ofiarowując. A tak klęcząc powiadam do Czesława: - Płyńcież, płyńcież z Bogiem! Czesław do mnie: - Jakże to, przecie z nami płyniesz? Powiadam: - Ja bym do Polski popłynął; ale po co mnie do Anglii?

Wydarzenia opisane w powyższym fragmencie nie były zgodne z prawdą, ponieważ Gombrowicz opuścił statek wcześniej, przed wybuchem wojny, pozostając w Buenos Aires (Chrobry wypłynął z Buenos Aires 25 sierpnia).

Dwudziestego pierwszego sierpnia 1939 roku ja na statku „Chrobry” do Buenos Aires przybijałem. Otóż, jakżeśmy do lądu dobili, w miasto zapuściliśmy się, a całkiem na oślep, jak w rogu, bo żaden z nas tu nigdy nogą nie stąpił. Zgiełk, pył i szarość ziemi niemile poraziły po owym czystym, słonym fal różańcu, cośmy go na wodzie odmawiali. Niemniej przez plac Retiro, na którym wieża stoi przez Anglików zbudowana, przeszedłszy, żwawo w ulicę Florida wstąpiliśmy, a tam sklepy luksusowe, nadzwyczajna Artykułów, towarów obfitość i publiczności kwiat dystygowanej, tam Magazyny wielkie, i cukiernie.

Oto jak pisarz odniósł się do biegu wydarzeń, po kilkunastu latach życia w stolicy Argentyny:

Ja do Argentyny wyruszyłem przypadkiem, na dwa tygodnie tylko, gdyby zrzędzeniem losu wojna nie wybuchła w ciągu tych dwóch tygodni, wróciłbym do Polski – ale nie ukrywam, że gdy klamka zapadła i zatrzęsnęła się nade mną Argentyna, to było, jakbym siebie samego na koniec usłyszał.

Dziennik, wpis z 1964 r.

35-letni autor *Ferdydurke* mieszkał w Buenos Aires do 1963 r. Nigdy nie żałował tej decyzji. Żył bardzo skromnie, często borykając się z biedą. Przez kilka lat pracował jako urzędnik w Banco Polaco – argentyńskiej filii Pekao. Publikował w miejscowych czasopismach, dopiero na początku lat 60. zaczął utrzymywać się z honorariów autorskich.

Tak jawił się nowy "dom" w oczach Gombrowicza:

Argentyna pełna jest cudów i czarów, ale czar ten jest dyskretny, spowity w uśmiech, który nie chce wyrazić za dużo.

Dziennik, wpis z 1954 r.

Gombrowicz tak podsumował lata spędzone w Argentynie:

Rozważając moje życie argentyńskie na przestrzeni dwudziestu czterech lat dostrzegalem bez trudności pewną dość wyraźną architekturę, symetrie godne uwagi. Na przykład: były to trzy okresy po osiem lat każdy, pierwszy okres – nędza, bohema, beztroska, próżniactwo, drugi okres – siedem i pół lat w banku – życie urzędnicze, trzeci okres – egzystencja skromna, ale niezależna, wzrastający prestiż literacki.

Dziennik 1961-1966, wpis z 1963 r.

Nigdy nie powrócił do Polski. *Zanurzenie się w świecie, jakim jest emigracja, powinno stanowić niesłychaną podniechęć dla literatury* – pisał Gombrowicz w 1953 r. Tak też było w jego przypadku. W Argentynie powstały jego najważniejsze powieści: *Trans-Atlantyk* (tragikomiczny obraz polskiej kultury), *Pornografia* i *Kosmos* oraz dramaty: *Ślub* i *Operetka*. Podobnie jak słynne *Dzienniki* ukazywały się nakładem paryskiego Instytutu Literackiego. W PRL były okresowo objęte zapisem cenzorskim, ale dobrze znane dzięki przemycanym z Zachodu egzemplarzom.

Gombrowicz w Argentynie inspirował młodych pisarzy i artystów. Przyjaźnił się m.in. z poetą Miguelem Grinbergiem. Ten poeta i publicysta był jednym z prekursorów argentyńskiej kultury alternatywnej lat 60.

W kraju i na emigracji polemizowano z Gombrowiczem zaciekle, ale nie było wątpliwości, że to jeden z największych polskich pisarzy powojennych.

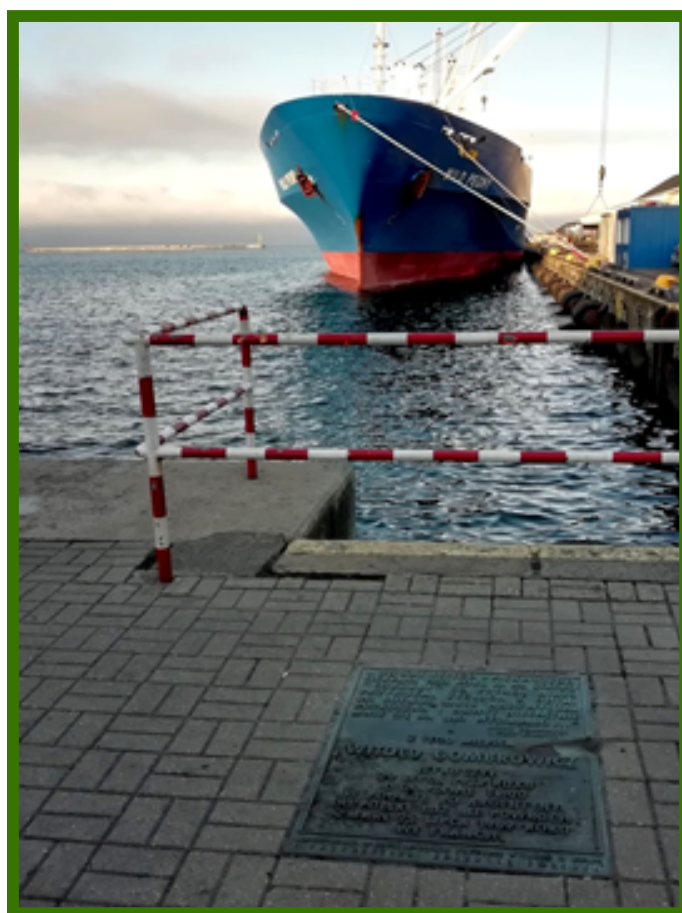
Na pół godziny przed wyjazdem – listonosz. List z Paryża... w którym mnie zapytywano prywatnie, czy przyjąłbym zaproszenie Fundacji Forda na roczny pobyt w Berlinie. Mnie to zaproszenie rozwiązywało problem, od dawna a trochę gorzko przeżywany – zerwania z Argentyną, powrotu do Europy – i od razu poczułem, że klamka zapadła.

Dziennik 1961-1966, wpis z 1963 r.

Gombrowicz wrócił do Europy dopiero w 1963 r. Rok spędził w Berlinie Zachodnim jako stypendysta Fundacji Forda i Senatu berlińskiego. Następnie przeprowadził się do Vence, na południu Francji, gdzie spędził resztę życia. Dopiero po powrocie do Europy, na kilka lat przed śmiercią pisarza, zaczęła się jego międzynarodowa kariera. Jego dzieła tłumaczono na obce języki i coraz częściej wymieniano go wśród kandydatów do literackiej Nagrody Nobla.

Dworzec Morski w Gdyni miejscem nowych początków - upamiętnienie Witolda Gombrowicza

W 1999 roku, na nabrzeżu gdyńskiego portu, tuż obok Muzeum Emigracji w Gdyni została wmurowana tablica upamiętniająca miejsce, z którego Gombrowicz wyruszył w swoją podróż, nie będąc świadomym, że opuszcza Polskę na zawsze. Na cześć Gombrowicza nazwany został również plac przed Muzeum.

Propozycje wykorzystania materiałów z wystawy podczas lekcji

1. Przemyśl jakie mogły być **prawdopodobne przyczyny emigracji** Witolda Gombrowicza. Przeanalizuj ten problem biorąc pod uwagę **różne aspekty** - ówczesną sytuację polityczną w Polsce i Europie, potrzeby i pragnienia człowieka, warunki twórcze pisarza. Weź pod uwagę charakter dzieł Gombrowicza. **Porównaj** z powodami wyjazdu innego znanego Ci emigranta.
2. Przeczytaj jeszcze raz **fragment *Trans-Atlantyku*** zamieszczony w materiałach. Jak wyglądała Argentyna, z którą po tygodniach rejsu zetknął się autor Ferdynand? Podzielcie się na pary i **przeprowadźcie wywiad**, w którym jedna z osób wcieli się w rolę polskiego dziennikarza, a druga Witolda Gombrowicza opowiadającego o swoich emocjach związanych z przyjazdem do innego kraju. Postarajcie się zadać jak najwięcej pytań, aby jak najlepiej oddać sytuację emigranta odnajdującego się w nowej rzeczywistości.
3. Odwołując się do **cytatu z *Dzienników*** Witolda Gombrowicza, będącego mottem wystawy stałej Muzeum Emigracji w Gdyni, przeprowadźcie w klasie ankietę, w której każdy uczestnik odpowie na pytanie: **Czym jest dla Ciebie patriotyzm?** Omówcie otrzymane odpowiedzi i zastanówcie się czy można wyróżnić różne rodzaje patriotyzmu. **Czy postrzeganie tego pojęcia zmienia się w czasie?**
4. W ***Trans-Atlantyku*** Witold Gombrowicz nie tylko nawiązuje do swoich początków w nowej „ojczyźnie”, ale i przedstawia **obraz polskich emigrantów w Argentynie w czasie II wojny światowej**. Jest to obraz, który w groteskowy i karykaturalny sposób poddaje krytyce kwestie podtrzymywanych przez tradycję stereotypów narodowych, patriotyzmu i polskiej mentalności na obczyźnie. Przedyskutujcie te zagadnienia **w odniesieniu do współczesności**. Możecie wykorzystać materiał znajdujący się w części II - jest to odnośnik zawierający 15-minutowy reportaż towarzyszący jednej z adaptacji utworu w wykonaniu aktorów Teatru Ateneum w Warszawie).

MATERIAŁY DODATKOWE

Literatura

Rita Gombrowicz **Gombrowicz w Argentynie**

Rita Gombrowicz **Gombrowicz w Argentynie 1939-1963**

Rita Gombrowicz **Gombrowicz w Europie 1963-1969**

Witold Gombrowicz **Listy do rodziny**

Laura Pariani **Gombrowicz i Buenos Aires**

Film

Filmowe adaptacje utworów Witolda Gombrowicza z okresu emigracji w Argentynie:

Jan Jakub Kolski **Pornografia**, 2003.

Andrzej Żuławski **Kosmos**, 2015.

Reportaż **Trans-Atlantyk** Teatru Ateneum w Warszawie, dostępny [na YouTube](#)

Strony internetowe

Muzeum Witolda Gombrowicza we Wsoli

[strona internetowa](#)

Muzeum Witolda Gombrowicza w Vence

[strona w serwisie Facebook](#)

Strona poświęcona Witoldowi Gombrowiczowi

[strona internetowa](#)